

भिमाद नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन , २०७९

प्रमाणीकरण तथा प्रकाशित मिति

मिति २०७९।११।०५

२०७९ सालको ऐन नं.-३

स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना: नेपालको संविधानको अनुसूची ८ को स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीमा रहेको आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी अधिकारहरूलाई कार्यान्वयन गरी गुणस्तरीय एवं सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२६ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ बमोजिम नगर सभाको तेह्रौँ अधिवेशनले यो ऐन जारी गरेको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “भिमाद नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९” रहेको छ ।
(२) यो ऐन नगर सभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात लागु हुनेछ ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-
(क) “ऐन” भन्नाले भिमाद नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९ लाई सम्झनु पर्दछ ।
(ख) “संघीय ऐन” भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धी संघीय सरकारद्वारा जारी भई प्रचलनमा रहेको “जनस्वास्थ्य ऐन, २०७५” र संघीय सरकारकै स्वास्थ्यसम्बन्धी अन्य ऐनहरूलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ग) “कार्यपालिका” भन्नाले भिमाद नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
(घ) “सरकारी वा सामुदायिक” भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
(ङ) “गैरसरकारी वा निजी” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृती लिइ गैरसरकारी वा निजी क्षेत्रको लगानी तथा स्वामित्वमा संचालन भएका नाफामूलक स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
(च) “ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी” भन्नाले ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरू मार्फत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
(छ) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले दफा ३७ को उपदफा (५) बमोजिम गठित समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ज) “गुणस्तर सुधार तथा अनुगमन समिति” भन्नाले दफा ३७ को उपदफा (७) अनुसार गठित समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
(झ) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सरकारी स्तरबाट सञ्चालित अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र र सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ञ) “आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आकस्मिक घटना वा आपतकालिन अवस्था परी जोखिमयुक्त अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरूलाई जोखिममुक्त गर्न, जीवन वा अंग गुम्नबाट बचाउन दिनुपर्ने प्रारम्भिक तथा तत्कालको सेवालालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ट) “आधारभूत स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले ऐनको दफा ३ को उपदफा (४) बमोजिम आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट निःशुल्क उपलब्ध हुने प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुनस्थापनात्मक र प्रशामक सेवालार्ई सम्झनु पर्दछ ।

(ठ) “जोखिमयुक्त क्षेत्र” भन्नाले कार्यस्थल वा कार्यप्रकृतिका कारण मानव स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने कुनै पनि रासायनिक, भौतिक तथा जलवायु परिवर्तनजन्य, संक्रमितहरूको वसोवास रहेको, मनोसामाजिक, शारीरिक, भौतिक तथा भौगोलिक अवस्था रहेको कार्यक्षेत्र सम्झनु पर्दछ र यस शब्दले स्वास्थ्य उपचारको वेला वा क्रममा स्वास्थ्यकर्मी माथि हुने सम्भाव्य जोखिमलाई समेत जनाउनेछ ।

(ड) “शाखा” भन्नाले भिमाद नगरपालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय हेर्ने शाखालार्ई सम्झनु पर्दछ ।

(ढ) “सेवाग्राही” भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिन आउने व्यक्ति वा अलग व्यवस्थापन सहित स्वास्थ्य संस्था स्वयमले गई उपचार गरिदिनु पर्ने व्यक्ति वा त्यसरी छुट्याइएको व्यक्तिहरूको समूहलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ण) “सेवाप्रदायक” भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक, स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता समेतलाई सम्झनु पर्दछ ।

(त) “स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी), आयुर्वेद, होमियोप्याथी, युनानी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग, अकुपचर आदि पद्धतिमा आधारित भई सेवाग्राहीलाई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक, पुनस्थापनात्मक आदि प्रकृतिको स्वास्थ्य सेवालार्ई सम्झनु पर्दछ ।

(थ) “निदान केन्द्र (डाइग्नोस्टिक सेन्टर)” भन्नाले रेडियो इमेजिङ, प्रयोगशालाबाट गरिने जैविक तथा पराजैविक जाँच लगायतका निदानात्मक सेवाहरू प्रदान गर्न कानून बमोजिम इजाजत प्राप्त संस्थाले संचालन गरेको सेवा केन्द्रलाई सम्झनु पर्दछ ।

(द) “सूचित सहमति” भन्नाले कानूनी रूपमा सक्षम प्राकृतिक व्यक्तिले स्वास्थ्य सेवा लिनका लागि दिएको लिखित वा मौखिक सहमतिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ध) “मन्त्रालय” भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय हेर्ने संघ तथा प्रदेश सरकारको मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ ।

(न) “तोकिए वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेका नियम, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्डमा तोकिएका वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद २

सेवाग्राहीको अधिकार, कर्तव्य तथा स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व

३. स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा सुनिश्चितता: (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोवास गरेका नागरिकलाई सहज र सर्वसुलभ रूपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सेवा प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि नेपाल सरकारको प्रचलित कानून तथा नगरपालिकाले समय समयमा तोके बमोजिमका स्वास्थ्यसम्बन्धी कार्यक्रम वा कार्यक्रमहरूमा समावेश हुनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाबाट कुनै पनि नागरिकलाई वञ्चित गरिने छैन ।

(४) प्रत्येक नागरिकलाई देहायका शीर्षक अन्तर्गत तोकिए बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु सहज र सर्वसुलभ रूपमा प्राप्त गर्ने हक हुनेछ ।

(क) सामयिक खोप सेवा ।

(ख) एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन, पोषण सेवा, गर्भवती, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा, परिवार नियोजन, गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्य जस्ता मातृ, नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य सेवा ।

(ग) सरुवा, महामारी वा संक्रामक रोग सम्बन्धी सेवा ।

(घ) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलाङ्गता सम्बन्धी सेवा ।

(ङ) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा ।

(च) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा ।

(छ) सामान्य र आकस्मिक अवस्थाका सेवाहरु ।

(ज) स्वास्थ्य प्रबर्द्धन सेवा ।

(झ) आयुर्वेद लगायत अन्य मान्यता प्राप्त वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा ।

(ट) संघ तथा प्रदेश सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकिएका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

(ठ) नगरपालिकाले स्थानीय राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकिएका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकिएका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरुको विस्तृत विवरण, सेवाप्रवाह तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तथा प्रक्रिया मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(६) उपदफा (४) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकिएका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरुमा नगरपालिकाले सेवाहरु थप गर्न सक्नेछ । थप गरिएका सेवाहरुको आर्थिक भार नगरपालिका आफैले वा संघ वा प्रदेश वा अन्य संघ संस्थाहरु साझेदारीमा सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(७) नगरपालिकाले संघ, प्रदेश वा अन्य संघ संस्थाहरु अन्तर्गत संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरुको साझेदारीमा समेत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सक्नेछ ।

४. **आकस्मिक उपचार सेवा:** (१) संघीय सरकार वा प्रदेश सरकारले तोके बमोजिमका आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा वा आपतकालीन उद्धार वा अन्य स्वास्थ्य सेवाहरु सर्वसुलभ रूपमा प्रदान गर्न गराउनका लागि नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरूसंग समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कुनै स्वास्थ्य संस्थामा आकस्मिक र अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा तत्काल उपलब्ध हुन नसक्ने अवस्था रहेमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले सो संस्थाबाट तत्काल उपलब्ध हुन सक्ने उपचार उपलब्ध गराई थप उपचारका लागि सेवाग्राहीलाई अन्य स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम उपचार गर्दा लागेको खर्च सम्बन्धित सेवाग्राहीको स्वास्थ्य बीमा गरिसकेको भए सो बीमाबाट र स्वास्थ्य बीमा नगरेको भएमा वा स्वास्थ्य बीमाको रकमले नपुग हुने देखिएमा सो बराबरको रकम सम्बन्धित सेवाग्राही व्यक्ति, निजको अभिभावक, परिवारको सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व गरेको व्यक्तिले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

तर, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गत पर्ने स्वास्थ्य सेवा स्वास्थ्य संस्थाले निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम आकस्मिक प्रकृतिको उपचार सेवा प्रदान गर्दा पहिले उपचार सुरु गरेर त्यसपछि मात्र सम्बन्धित सेवाग्राही वा निजको संरक्षकलाई त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्दा पूरा गर्नु पर्ने प्रक्रियाहरू पूरा गर्न लगाउनु पर्नेछ ।

(६) आकस्मिक उपचार सेवा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५. **विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा:** (१) नगर क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, रोगको प्रकोप दर, फैलावटको स्थिति, सेवाको प्रकृति वा अन्य उपयुक्तताका आधारमा नगरपालिकाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा, घुम्ती सेवा वा अन्य आपतकालीन सेवाको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(२) कुनै पनि गैरसरकारी वा सामाजिक संघ संस्थाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर वा अन्य सेवा सञ्चालन गर्दा नगरपालिकासंग स्वीकृति लिएर मात्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

तर, रक्तदान वा यस्तै अन्य जीवनदायी सेवाका शिविर सञ्चालन गर्दा भने नगरपालिकालाई जानकारी दिएर पनि सञ्चालन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(३) विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६. **प्रेषण (रिफरल) सेवा:** (१) स्वास्थ्य संस्थाले उपचारका लागि आफू समक्ष आएका सेवाग्राही (बिरामी) लाई आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको संरचना, उपकरण, विशेषज्ञ सेवाको अभाव वा अन्य कुनै उपयुक्त कारणले उपचार प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने सम्मको उपचार तत्काल गराई थप उपचारका लागि उपयुक्त स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्नु पर्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम सेवाग्राहीको प्रेषण गर्दा तोकिए बमोजिम विधि र प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(३) विशेषज्ञ सेवा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्थाहरूका बिच आवश्यक प्रेषण प्रणाली स्थापना गरी सेवा प्रभावकारी बनाउन नगरपालिकाले आवश्यक समन्वय गर्नेछ ।

(४) प्रेषण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. **गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने:** (१) नगरपालिकाले नेपाल सरकारबाट तोकिएको मापदण्ड बमोजिम प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(२) संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वय एवं नगरपालिकाको उपलब्ध स्रोत साधनको आधारमा नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न देहाय बमोजिमको कार्यहरू गर्नु पर्नेछ ।

(क) संघीय तथा प्रादेशिक नीतिको आधारमा नागरिकको स्वास्थ्य संरक्षण र सम्बर्द्धन सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने ।

(ख) स्वास्थ्य सेवाको प्राथमिकता निर्धारण गरी सेवा उपलब्ध गराउने ।

(३) संघ तथा प्रदेश सरकारसंगको समन्वयमा स्वास्थ्य संस्थामा तोकिएको मापदण्ड अनुसार आवश्यक जनशक्ति, प्रविधि तथा उपकरणको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

८. **सेवाग्राहीको कर्तव्य:** नगर क्षेत्र भित्रका स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्यकर्मीसँग सेवा लिने सेवाग्राहीको कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ।
- (क) आफ्नो स्वास्थ्यको सम्बन्धमा सचेत रहने, स्वस्थ जीवनशैली अपनाउने र स्वास्थ्य संस्थाबाट दिईने सेवाको उपभोग गर्ने,
- (ख) स्वास्थ्य संस्थाको नियमको पालना गर्ने,
- (ग) प्रचलित कानूनको पालना गर्दै संघ तथा प्रदेश सरकार र नगरपालिकाले जारी गरेका आदेशहरूको पालना गर्दै समय समयमा तोके बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरूमा समावेश हुने,
- (घ) स्वास्थ्यकर्मीलाई आफ्नो स्वास्थ्यको अवस्थसँग यथार्थ विवरण उपलब्ध गराई रोग निदान र उपचार गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने,
- (ङ) स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको मर्यादा र सम्मान गर्ने, स्वास्थ्यकर्मी प्रति कुनै पनि किसिमको दुर्व्यवहार नगर्ने,
- (च) आवश्यकता अनुसार उपचार सहमति फाराम (मञ्जुरीनामा) मा हस्ताक्षर गर्ने,
- (छ) स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक सेवाको लागि प्रेषण गरेमा सम्बन्धित संस्थामा गई सेवा लिने,
- (ज) सिफारिस गरिएको संस्थामा आंशिक वा पूरा उपचार लिन अस्वीकार गरेको अवस्थामा उपचार काँड वा डिस्चार्ज सर्टिफिकेटमा सोही व्यहोरा उल्लेख गरी हस्ताक्षर गर्ने ।
९. **उपचार गराउने दायित्व हुने:** परिवारका सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व स्वीकार गरेको कुनै पनि व्यक्ति बिरामी भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई स्वास्थ्य संस्थामा लैजानु, उपचार गराउनु, उपचार खर्च व्यहोर्नु र उपचार गर्ने कार्यमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्नु प्रत्येक अभिभावक, परिवारका सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व स्वीकार गर्ने व्यक्तिको दायित्व हुनेछ ।
१०. **सेवाग्राहीलाई जानकारी दिनुपर्ने:** (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था तथा उपचार प्रदान गर्ने स्वास्थ्यकर्मीले सेवाग्राहीलाई देहायका विषयमा जानकारी दिनु पर्नेछ ।
- (क) सेवाग्राहीलाई निजको स्वास्थ्य र उपचारको पूर्ण जानकारी प्रदान गर्नु स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।
- तर, खण्ड (क) अनुसार सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सूचना दिँदा निजको वा समुदायको हित विपरीत हुन सक्ने पर्याप्त आधार भएमा त्यस्तो सूचना गोप्य राख्न स्वास्थ्य संस्थालाई कुनै बाधा पर्ने छैन ।
- (ख) रोगको निदान, निदान भएको रोगको प्राकृतिक परिणाम र उपचारसँग सम्बन्धित सेवाको स्तर र विकल्प सम्बन्धमा,
- (ग) स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धी विकल्पसंग सम्बन्धित अनुमानित खर्च र सम्भावित परिणामका बारेमा,
- (घ) सेवाग्राहीले स्वास्थ्य सेवा अस्वीकार गर्न सक्ने र सेवा अस्वीकार गर्दा उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित परिणाम, जोखिम र दायित्वका सम्बन्धमा ।
- (२) स्वास्थ्य संस्थाले सेवाग्राहीलाई उपदफा (१) बमोजिमको जानकारी उपलब्ध गराउदा सम्भव भएसम्म निजले बुझ्न सक्ने र सरल भाषामा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सूचना सम्बन्धित सेवाग्राहीलाई दिन नसकिने अवस्थामा निजको परिवारको उमेर पुगेको सदस्यलाई दिनुपर्नेछ ।

११. **सेवाग्राहीको सूचित सहमति लिनु पर्ने:** (१) स्वास्थ्य संस्थाले सेवाग्राहीलाई जटिल प्रकृतिको स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउँदा अनिवार्य रूपमा निजको सूचित सहमति लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि लिइएको सेवाग्राहीको सहमति लिखित रूपमै हुनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहायको अवस्थामा सेवाग्राहीको सूचित सहमति नभए पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सकिनेछ ।

(क) सेवाग्राहीले सहमति प्रदान गर्न सक्ने अवस्थामा नरहेको र कसैलाई पनि त्यस्तो सहमति प्रदान गर्ने अनुमति वा अख्तियारी नदिएकोमा उपलब्ध भएसम्म क्रमशः निजको पति वा पत्नी, बाबु वा आमा, हजुरबुवा वा हजुरआमा, उमेर पुगेको छोरा वा छोरी, दाजुभाइ वा दिदीबहिनी वा उपलब्ध सेवाग्राहीको निकटतम व्यक्तिले सहमति दिएको अवस्थामा,

(ख) प्रचलित कानून वा अदालतको आदेश बमोजिम सहमतिबिना नै स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइएको अवस्थामा,

(ग) कुनै व्यक्तिलाई तत्काल उपचार नगर्दा निजको स्वास्थ्यमा गम्भिर खतरा उत्पन्न हुने अवस्था रहेमा,

(घ) स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन ढिलाइ गरिएमा सम्बन्धित बिरामीको मृत्यु हुन सक्ने वा निजको स्वास्थ्यमा गम्भीर क्षति पुग्न सक्ने सम्भावना रहेमा,

(ङ) सम्बन्धित व्यक्तिले व्यक्त वा अव्यक्त रूपमा वा आचरणद्वारा स्वास्थ्य सेवा लिन अस्वीकार गरेमा,

(च) तोकिए बमोजिमको अन्य अवस्थामा ।

१२. **समान व्यवहार गर्नु पर्ने:** (१) यस ऐन बमोजिम उपचार गर्दा सबै सेवाग्राहीप्रति समान तथा आदरपूर्वक व्यवहार गर्नु स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि बिरामीको स्वास्थ्यको गम्भीरताको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले उपचार वा सेवा प्रदान गर्दा प्राथमिकीकरण गर्न सक्नेछ ।

(३) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाले कसैलाई निजको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण जात, जाति, लिङ्ग, पेशा, यौनिक तथा लैङ्गिक पहिचान, शारीरिक वा स्वास्थ्य अवस्था, अपाङ्गता, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै पनि कुराका आधारमा उपचार वा सेवामा भेदभाव गर्नु गराउनु हुँदैन ।

१३. **पेशागत आचरण:** स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित परिषदहरूले निर्धारण गरे बमोजिमका पेशागत आचरणको अक्षरशः पालना गर्नु पर्नेछ ।

१४. **गोपनीयता कायम राख्ने:** (१) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा सेवाग्राहीको स्वास्थ्य अवस्था, निदान वा निजले प्रदान गरेको उपचार वा सेवा लगायतका सूचनाहरू गोप्य राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि देहायको अवस्थामा सूचना सार्वजनिक गर्न यस दफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

(क) सूचना सार्वजनिक गर्न सेवाग्राहीले लिखित सहमति दिएमा,

- (ख) अदालतको आदेश वा प्रचलित कानून बमोजिम सूचना सार्वजनिक गर्नु पर्ने भएमा,
 (ग) सूचना सार्वजनिक नगर्दा त्यसबाट जनस्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्न सक्ने देखिएमा ।
- (३) उपदफा (२) को खण्ड (ग) को प्रयोजनको लागि जनस्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्ने वा नपर्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।
१५. **डिस्चार्ज (बहिरगमन) सारांश दिनुपर्ने:** स्वास्थ्य संस्थामा भर्ना भई उपचार गराइरहेका बिरामी वा सेवान्नाहीलाई डिस्चार्ज गर्दा त्यस्ता संस्थाले तोकिए बमोजिमको जानकारी सहितको डिस्चार्ज सारांश दिनुपर्नेछ ।
१६. **स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व:** (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा, समय तालिका, लाग्ने दस्तुर तथा खर्च र उपचार गर्न लाग्ने समय समेत खुलाई सूचना प्रवाह गरी सो को परिपालना गर्नुपर्नेछ ।
 (२) स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा कुनै पनि रोगको संक्रमण नहुने गरी तोकिएको सुरक्षात्मक मापदण्डको अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।
 (३) स्वास्थ्य संस्थाले योग्य र सक्षम जनशक्तिबाट गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
१७. **स्थानीय प्रशासनलाई जानकारी गराउने:** (१) दुर्घटना वा अन्य कुनै आपतकालीन कारणले कोही स्वयंसेवीले कुनै व्यक्तिलाई उपचारको लागि कुनै स्वास्थ्य संस्थामा लगेमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो व्यक्तिलाई तत्काल आफूसंग उपलब्ध भएसम्मको उपचार सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ र त्यस्तो व्यक्तिको पहिचान हुन नसकेमा सोको जानकारी तत्काल स्थानीय प्रशासनलाई दिनु पर्नेछ ।
 (२) उपदफा (१) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले प्रशासनलाई सूचना दिँदा उपचार गरिएको व्यक्ति र निजसँग सम्बन्धित उपलब्ध भएसम्मका अन्य जानकारी समेत दिनु पर्नेछ ।
 (३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम जानकारी प्राप्त भएपछि स्थानीय प्रशासनले सम्बन्धित व्यक्तिको परिवार, अभिभावक वा संरक्षकको खोजी गरी सोको जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
१८. **उजुरी गर्न सक्ने:** स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा उपचारको क्रममा कुनै सेवान्नाहीको स्वास्थ्यमा थप जटिलता देखा परेमा, सेवाको प्राप्ति वा उपचारको प्रक्रिया प्रति निजलाई कुनै आशंका भएमा वा लापरवाही गरिएको महसुस भएमा निजले आफ्नो उपचारमा संलग्न रहेका स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थाको विरुद्धमा दफा ३७ को उपदफा (५) बमोजिमको समितिमा उजुरी गर्न सक्नेछ ।
 तर असल नियतले गरेको कामबाट कुनै अनपेक्षित परिणाम निस्केमा कुनै पनि स्वास्थ्यकर्मीलाई व्यक्तिगत रूपमा जिम्मेवार बनाईने छैन ।
१९. **शर्त बन्देज लगाउन सक्ने:** स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख वा अधिकार प्राप्त अधिकारीले प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्य सेवा प्रदायकको स्वास्थ्य स्थितिको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवामा निश्चित शर्त बन्देज लगाउन सक्नेछ ।
२०. **आवश्यक उपाय अवलम्बन गर्ने:** प्रचलित कानूनको अधीनमा रही स्वास्थ्य संस्थाले कर्मचारीको सुरक्षा र रोगको संक्रमण रोक्नको लागि आवश्यक स्वास्थ्य मापदण्डको अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ३

स्वास्थ्य प्रणाली र सेवा व्यवस्थापन

२१. **स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन र नियमन:** (१) नगरपालिका अन्तर्गत रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको संरचना र सो संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (२) स्वास्थ्य संस्था तथा सेवा सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको मापदण्डको अधीनमा रही स्वास्थ्य संस्थाहरूले सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
- (४) जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ प्रारम्भ हुनु पूर्व स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका नगरपालिका क्षेत्र भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूले नगरपालिकाले तोकिएको समयावधि भित्र उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको मापदण्ड पूरा गर्नु पर्नेछ ।
- (५) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि निजी वा अन्य संघ संस्था लगायत ट्रष्ट तथा लोककल्याणकारी संस्थाहरूसँग समेत आवश्यक साझेदारी गर्न सक्नेछ ।
- (६) निजी तथा अन्य संघ संस्था वा सहकारी वा गैरनाफामूलक वा सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको मापदण्ड, इजाजत तथा नियमनको व्यवस्था प्रचलित कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
- (७) उपदफा (६) बमोजिम निर्धारण भएको मापदण्ड बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्नु पूर्व अनिवार्य रूपमा नगरपालिकाबाट इजाजतपत्र लिएको हुनु पर्नेछ ।
- (८) उपदफा (७) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई इजाजत दिने, नवीकरण गर्ने तथा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (९) नगरपालिका क्षेत्रभित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग प्राणायाम, ध्यान लगायतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा ट्रष्टहरूसंगको साझेदारीमा वा नगरपालिका आफैले कम्तीमा एउटा आर्युवेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।
२२. **स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड र पूर्वाधार:** नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, संचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ४

स्वास्थ्यकर्मी सम्बन्धी व्यवस्था

२३. **स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्थापन:** नगरपालिका भित्रका सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाहरू मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि देहाय बमोजिमका स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् ।
- (क) स्थायी: स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरू,
- (ख) करार: स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिका मार्फत करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरू,
- (ग) अभ्यासकर्ता: स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू एवं नगरपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरूलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा नगरपालिकाले भर्ना गर्न सक्नेछ । यस्ता अभ्यासकर्तालाई बढीमा १ वर्षको लागि भर्ना गर्न सकिने छ ।
२४. **स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा:** नगरपालिका मातहत कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूले तोकिए बमोजिमको सुविधा प्राप्त गर्नेछन् ।

२५. स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी निर्धारण: स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी व्यवस्थापन तथा सर्वेक्षण (O&M) गरी नगरसभाले निर्धारण गर्नेछ ।

परिच्छेद ५

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

२६. औषधी, स्वास्थ्य उपकरण एवं सामग्रीहरूको खरिद सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नगरपालिकालाई आवश्यक पर्ने औषधी, स्वास्थ्य उपकरण एवम् सामग्रीहरूको खरिद प्रक्रिया देहाय बमोजिम हुनेछ ।

(क) आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(ख) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाले तयार गर्नेछ ।

(ग) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिदका लागि प्रचलित कानून बमोजिमको प्रक्रिया नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाले अधि बढाउनेछ ।

- (२) औषधी, स्वास्थ्य उपकरण र सामग्रीहरूको भण्डारण देहाय बमोजिम हुनेछ ।

(क) खरिद गरिएका औषधी, स्वास्थ्य उपकरण र सामग्रीको सुरक्षित व्यवस्था नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाको सिफारिसमा नगरपालिकाको निर्देशन वा औषधी, स्वास्थ्य उपकरण तथा सामग्री भण्डारण निर्देशिका अनुसार गरिनेछ ।

(ख) नगरपालिकाले खरिद गरेको उपकरण, औषधी र सामग्रीको कुल परिमाण र मूल्य सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

(ग) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको औषधी, उपकरण र सामग्रीको आम्दानी र खर्चको विस्तृत विवरण तोकिएको ढाँचामा राखी सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको निर्णय मार्फत तोकिएकै समयावधिमा नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

(घ) नगरपालिकाले आफू अन्तर्गतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधी, उपकरण तथा सामग्री भण्डारणको लागि भण्डार कक्षको उचित व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(ङ) महामारी एवं विपद् व्यवस्थापनका लागि तीन महिना सम्म पुग्ने गरी बैकल्पिक मौज्जात कायम गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

- (३) औषधीको वितरण व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ ।

(क) नगरपालिका अन्तर्गतका सम्पूर्ण सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गत आवश्यक पर्ने औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरू नागरिकलाई निःशुल्क वितरण गरिनेछ ।

(ख) नगरपालिकामा खपत हुने अन्य औषधीको मूल्य संघीय सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(घ) औषधी बिक्रीकर्ताले ग्राहकहरूलाई आफूले बिक्री गरेको औषधीको अनिवार्य रूपमा बिल उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(ङ) औषधी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

२७. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने: नगरपालिकाले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन (नगरस्तरीय निजी मेडिकल) र स्वास्थ्य सेवाहरूको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ । समिति मार्फत निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरूप कार्य गराउन निर्देशन दिने अधिकार नगरपालिकालाई हुनेछ ।

परिच्छेद ६

जनस्वास्थ्यको संरक्षण, सबर्द्धन र वातावरणीय व्यवस्था

२८. रोग तथा रोगीहरूको अभिलेख राख्नु पर्ने: (१) स्थानीयस्तरमा कुनै नागरिकलाई सरुवा रोग लागेको थाहा पाईएमा थाहा पाउनेले २४ घण्टाभित्र सोको जानकारी नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य सचेतकलाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।
(२) टिपोट गराईएका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रूपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ ।
२९. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान सञ्चालन गर्नु पर्ने: (१) स्थानीय स्तरमा कुनै रोगको महामारी फैलिएमा भिमाद नगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निकर्षण गरी विद्यालयहरू बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा बस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई त्यस क्षेत्रको भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ ।
(२) दफा ३३ को उपदफा (१) को परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक सतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी पालिका, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्ने व्यवस्थापन गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।
(३) आपतकालीन अवस्थामा तत्कालै स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउन तोकिए बमोजिमको द्रुत प्रतिकार्य टोलीको निर्माण नगरकार्यपालिकाले तुरुन्तै गर्नु पर्नेछ ।
(४) महामारी तथा विपद व्यवस्थापनका लागि भिमाद नगरपालिकाले विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद प्रतिकार्य एवं पूर्व तयारी योजना बनाई लागू गर्नु पर्नेछ ।
३०. सरसफाई तथा स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन: संघीय सरकारबाट स्वीकृत फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ (संशोधन समेत) बमोजिम फोहरमैला व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
३१. जनस्वास्थ्यको संरक्षण र संबर्द्धन: (१) नगर क्षेत्रभित्र खाद्यान्न, मासु, पानी, दूध, तरकारी लगायतका उपभोग्य वस्तुको उत्पादन, भण्डारण तथा विक्री वितरणलाई स्वच्छ बनाउने सम्बन्धमा भिमाद नगरपालिका र प्रदेश सरकारले तोकेको र प्रचलित कानूनलाई आधार मानी नगरपालिकाले कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नु पर्नेछ ।
(२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र ध्वनि, वायू तथा जल प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न नगरपालिकाले संघ तथा प्रदेश सरकारले तोकको कानून र मापदण्ड अनुसार कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नेछ ।
(३) वातावरणीय प्रदूषण तथा फोहोरमैलाबाट पर्ने प्रतिकूल प्रभाव नियन्त्रणका लागि नगरपालिका र प्रदेश सरकारको मापदण्डलाई कडाईका साथ लागू गरिनेछ ।

३२. **सूती, मदिरा तथा सूतीजन्य पदार्थको नियमन:** (१) सूती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ ।
- (२) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने पसलबाट सूती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न पाइने छैन ।
- (३) सूती, मदिरा र लागूपदार्थजन्य वस्तुको बिक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरू तोक्न सक्नेछ । विद्यालय, सरकारी कार्यालय, हाटबजार जस्ता क्षेत्रहरूको निश्चित दूरी तोकी धुम्रपान र मदिरापानलाई निषेध गर्न सकिनेछ ।
- (४) खाद्य पदार्थसंगै सूती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ ।
- (५) मदिरा, चुरोट, सूती तथा सूतीजन्य पदार्थ लगायतका मानव स्वास्थ्यलाई प्रतिकूल असर गर्ने कुनै पनि विज्ञापन समाग्रीको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाइने छैन ।
- (६) शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई असर गर्ने कुनै समाग्री तथा सेवातर्फ आकर्षित गर्ने गरी गलत वा भ्रामक सूचना राखी विज्ञापनको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाइने छैन ।
- (७) उपदफा (५) र (६) को प्रावधान विपरीत हुने गरी कुनै कार्य गरेको देखिएमा प्रचलित कानून बमोजिम जरीवाना गरी कारवाहीका लागि स्थानीय प्रशासनमा लेखी पठाउनेछ ।

परिच्छेद ७

स्वास्थ्य, वित्त र सामाजिक सुरक्षा

३३. **स्वास्थ्य सेवाका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन:** (१) यस ऐनमा उल्लेखित आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवामा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नेछ ।
- (२) आपतकालीन स्वास्थ्य संकट अवस्थाको लागि नगरपालिकाले आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कोष स्थापना गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम स्थापना हुने “आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कोष” मा देहाय बमोजिमका रकमहरू रहने छन् ।
- (क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम ।
- (ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम ।
- (ग) गैरसरकारी, निजी संघसंस्था तथा व्यक्तिगत दाताबाट प्राप्त रकम ।
- (घ) दातृ निकायबाट प्राप्त रकम ।
- (ङ) भिमाद नगरपालिकाबाट कोषका लागि विनियोजित रकम ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा कोषको सञ्चालन, व्यवस्थापन, विधि, पद्धति र आन्तरिक तथा बाह्य लेखापरीक्षणको प्रक्रिया नगरपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (५) भिमाद नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा उपलब्ध रकम वा स्रोतको परिचालन प्रचलित कानूनको अधीनमा रही व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
३४. **सामाजिक सुरक्षा:** (१) नगरपालिकाले नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालन गरिएको स्वास्थ्य बीमा सम्बन्धी कार्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

तर, आर्थिक अभावका कारण बीमा कार्यक्रममा आबद्ध हुन नसक्ने अति विपन्न तथा पछाडि परेका वर्गलाई नगरपालिकाले प्रदेश सरकारसंगको सहकार्यमा निःशुल्क बीमा गराउने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकाभित्र रहेका लक्षित वर्ग, महिला, बालबालिका, असहाय, अति विपन्न तथा अन्य लक्षित समूहलाई क्रमशः विशेष सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउँदै जानु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद ८

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुशासन

३५. **स्वास्थ्य सेवामा सुशासन:** (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र सरकारद्वारा प्रवाह गरिने सबै प्रकारका स्वास्थ्य सेवामा सुशासन कायम गरी जनतालाई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा एक स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार नगरपालिकाले तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) नगरपालिका अन्तरगतका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरूले आफूले वर्षभरि प्रदान गरेका स्वास्थ्य सेवाको सामाजिक लेखा परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

(४) नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीको कार्यक्षेत्रमा हुने अभद्र व्यवहार रोक्न र सुरक्षा प्रदान गर्न आवश्यक प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ ।

(५) स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकामा देहाय अनुसारको नगरस्तरीय “स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति” रहनेछ ।

(क) नगरपालिकाको प्रमुख -	अध्यक्ष
(ख) नगरपालिकाको उपप्रमुख-	सदस्य
(ग) नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत-	सदस्य
(घ) सामाजिक विकास शाखा प्रमुख-	सदस्य
(ङ) स्वास्थ्य हेर्ने विषयगत समिति संयोजक-	सदस्य
(च) निजी स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखहरू मध्येबाट नगर प्रमुखबाट मनोनित २ जना	-सदस्य
(छ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना	-सदस्य
(ज) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्था प्रमुखहरू मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना-	सदस्य
(झ) नगर क्षेत्रभित्र कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी मध्येबाट कार्यपालिकाले मनोनीत गरेको १ जना	-सदस्य
(ञ) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव
- (६) उपदफा (५) बमोजिम गठन गरिएको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- (क) आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका लागि स्वास्थ्य योजना तयार गरी नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

- (ख) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्चालनका लागि दिइने अनुमति, स्वीकृति र आशयपत्र सम्बन्धी काममा नगरपालिकालाई आवश्यक राय, सल्लाह, सुझाव र परामर्श प्रदान गर्ने ।
- (ग) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने एवं तिनीहरूलाई जागरुक र सजग बनाउने ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको लागि आवश्यक स्रोतसाधन जुटाउने र परिचालन गर्ने, गराउने ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गराउने ।
- (च) स्वास्थ्य विशेषज्ञहरू र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूको सूची अद्यावधिक गरी प्रकाशन गर्ने ।
- (छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँचभन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रबन्ध मिलाउने ।
- (ज) नगरपालिकालाई स्वास्थ्य तथा सरसफाइ क्षेत्रमा आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिने ।
- (झ) दफा १८ बमोजिम परेको उजुरी उपर छानबिन गरी आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (झ) स्वास्थ्य क्षेत्रसंग सम्बन्धित तथ्यांकहरूको संकलन र प्रशोधन गरी अद्यावधिक गर्ने, गराउने ।
- (७) नगरस्तरीय तथा मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट दिइने स्वास्थ्य सेवाहरूमा नेपाल सरकारले तोकेका मापदण्ड अनुसारको गुणस्तर सुनिश्चितता एवं अनुगमनका लागि देहाय अनुसारको “नगरस्तरीय गुणस्तर सुधार तथा अनुगमन समिति” रहनेछ ।

(क) नगरपालिकाको उपप्रमुख	-अध्यक्ष
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	-सदस्य
(ग) सम्बन्धित विषयगत समितिको संयोजक	-सदस्य
(घ) गुणस्तर सुधार सम्बन्धी कार्य गर्ने संघ संस्थाहरू मध्येबाट नगरपालिकाको प्रमुखले तोकेको प्रतिनिधि १ जना	-सदस्य
(ङ) नगरपालिकाभित्रको अस्पतालबाट चिकित्सक र नर्सिङ १, १ जना	-सदस्य
(च) उपभोक्ता मञ्चहरूबाट नगरप्रमुखले तोकेको १ जना प्रतिनिधि	-सदस्य
(छ) स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य-सचिव

(८) उपदफा (७) अनुरूप गठित समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ९

स्वास्थ्य अनुसन्धान, सूचना व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

३६. **स्वास्थ्य अनुसन्धान सम्बन्धी व्यवस्था:** स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- (क) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान र खोज गर्न वा गराउन सक्नेछ ।
- (ख) नगरपालिकाले नगर क्षेत्रभित्र उपलब्ध औषधीजन्य जडिबुटीको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको संरक्षण, विकास र उपभोग गर्न बहुपक्षीय सहकार्य (स्थानीय तह, निजीक्षेत्र तथा अन्य क्षेत्रसँग) गर्न छुट्टै मापदण्ड बनाउन सक्नेछ ।

(ग) नागरिकको शारीरिक, मानसिक, वातावरणीय र आध्यात्मिक स्वास्थ्य अवस्थाको उत्थान गर्न रोग प्रतिरोधी क्षमताको विकास गर्न र आत्मिक शान्ति प्रबर्द्धन गर्न नगरपालिकाले यो ऐनमा विस्तृतरूपमा उल्लेख नभएका कुराहरूलाई समेटेर आवश्यकता अनुसार एकीकृत रूपमा वा अलग अलग रूपमा सिद्धान्त, नीति, कार्यक्रम, विधि, स्थल, प्रक्रिया र पद्धतिको तर्जुमा, घोषणा र कार्यान्वयन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

३७. **व्यवस्थापन सूचना प्रणाली सम्बन्धी व्यवस्था:** स्वास्थ्य सेवाको सूचना प्रणाली सम्बन्धी व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ ।

(क) स्वास्थ्य सेवाको सूचना व्यवस्थापन र आपूर्ति व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी यसैका आधारमा प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य क्षेत्रको एकीकृत वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ ।

(ख) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहीको तोकिए बमोजिमको अभिलेख राख्ने र सो अनुसारको प्रतिवेदन तोकिएको निकाय समक्ष पेश गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाको दायित्व हुनेछ ।

३८. **अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति, स्वीकृति तथा संचालन सम्बन्धमा अनुगमन गरी प्रतिवेदन पेश गर्न तोकिए बमोजिम एक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १०

विविध

३९. **प्राईभेट मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिश लिनु पर्ने:** (१) भिमाद नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै निजी क्षेत्रले राष्ट्रिय वा प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूपका मेडिकल कलेज, स्वास्थ्य विज्ञान अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्र जस्ता ठूला स्वास्थ्य संस्था स्थापना गर्नका लागि नगरपालिकाबाट सिफारिश लिएको हुनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरणका लागि आवश्यक कार्यक्रम र बजेट समेत प्रस्ताव गरिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) सिफारिस पत्र लिँदा नगरपालिकाको नियमानुसार दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

४०. **एम्बुलेन्स सेवा सम्बन्धी व्यवस्था:** गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वसुलभ पहुँच उपलब्ध गराउनको लागि तोकिए बमोजिम एम्बुलेन्स सेवा संचालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

४१. **ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी सम्बन्धी व्यवस्था:** नगरपालिकाले ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरू मार्फत स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

४२. **राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनु पर्ने:** संघ वा प्रदेशबाट जारी गरिएको राष्ट्रिय वा प्रादेशिक अभियानहरूलाई सफल बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

४३. **थप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने:** नगरपालिकाले आवश्यक देखेमा यो ऐनको भावना विपरीत नहुने गरी थप सेवा, सुविधा, विशेष प्याकेज, कुनै विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवा वा अभियान, रक्तसेवा, शहरी स्वास्थ्य सेवा वा अन्य कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

४४. नगरपालिकाको अधिकार हुने: यो ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आवश्यक पर्ने नीति, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड जस्ता कानूनी आधार तयार गरी लागू गर्ने अधिकार नगरपालिकामा निहित रहनेछ ।
४५. नगरपालिकाको कर्तव्य हुने: यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि महामारी वा संक्रामक रोगको प्रकोप फैलन नदिई नागरिकको स्वास्थ्य सुरक्षा गर्न आवश्यक पर्ने क्वारेन्टाइन स्थल, आइसोलेसन केन्द्र वा अलग बसोबासको व्यवस्था मिलाई त्यस्ता केन्द्रहरूको सञ्चालन गर्ने कर्तव्य नगरपालिकाको हुनेछ ।
४६. बाधा अडकाउ फुकाउने: यो ऐन कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै बाधा अडकाउ परेमा नगरपालिकाले आवश्यक बाधा अडकाउ फुकाउन सक्नेछ ।
४७. बचाउ: यस ऐनको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने यस अघि नै जारी गरिएका कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिका, नियमावली, सबै सेवा, पदनाम र संस्थाहरूको काम यसै ऐन अनुरूप भएको मानिने छ ।

२०७९।१०।२७ को तेह्रौँ नगरसभाको बैठकले सर्वसम्मत रूपमा पारित गरेको स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ बमोजिम प्रमाणीकरण गर्दछु ।

.....
दधिराज सुवेदी
नगरप्रमुख

प्रमाणीकरण मिति- २०७९।११।०५